

Szarajevó

Püspöki Péter

Csoport: középiskola, 12. osztály

Tanulási terület: történelem, az első világháború kirobbanásának előzményei

Téma: Az 1914. június 28-i szarajevói merénylet által teremtett casus belli körülményeinek vizsgálata.

Fókusz: Milyen politikai megfontolások irányították az Osztrák-Magyar Monarchia katonai és politikai vezetőit a merényletet követő ultimátum és hadüzenet megfogalmazásában?

Tanulói szerepek: katonai és politikai vezetők a birodalmi haditanács ülésén

Tanári szerepek: 1.) Gavrilo Pincip, 2.) gróf Leopold Berchtold birodalmi miniszterelnök



1) Szemelvény

„Leghőbb vágyam volt, hogy az Isten kegyelméből még hátralévő éveimet a béke művének szentelhessem, és népeimet a háború áldozataitól és terheitől megóvhassam.

A gondviselés másként határozott.

Egy gyűlölettel telt ellenség üzelmei kényszerítettek, hogy a béke hosszú esztendei után kardot ragadjak Monarchiám becsületének védelmére, tekintélyének és hatalmi állásának megóvására és területi épségének biztosítására (...) Fegyveres erővel kell tehát államaim számára a belső nyugalom és az állandó külső béke nélkülözhetetlen biztosítékait megszerezniem.

Ebben a komoly órában tudatában vagyok elhatározásom egész horderejének s a Mindenható előtti felelősségnek.

Mindent megfontoltam és meggondoltam. Nyugodt lelkiismerettel lépek a kötelesség útjára.”

Ferenc József Népeimhez című kiáltványából

2) Szalagcímek

A tanulók elolvassák az alábbi szalagcímeket.

A címek megismeréséhez több forma is felkínálható: 1) tanári felolvasás; 2) címek feldolgozása kis csoportokban; 3) címek elhelyezése a terem különböző pontjain, s egyéni, néma olvasás stb.– a helyzet és a csoport felkészültsége határozza meg, hogy melyik formát célszerű választani.

SZALAGCÍMEK A MERÉNYLETET KÖVETŐEN

Brutális gyilkosság a bosnyák fővárosban!
Szerb nacionalista diák végzett az osztrák trónörökösse!
Tragédia a díszszemlén
Merénylet áldozata lett a főhercegi pár
Bosznia-Hercegovina fővárosa a világ figyelmének középpont-
jában
Merénylők végeztek az etikettel dacoló főhercegi párral
Hol ravatalozzák fel Chotek Zsófiát?
Hol volt a titkosszolgalat?
Ismert volt a merénylet terve
Bombát dobtak a főherceg kocsijára
Közvetlen közletről lötték le a főhercegi párt
Miért nem mondták le a főherceg programját?
Háborús válságot robbanthat ki a szarajevói merénylet

3) Egyeztetés

Milyen információkat tudhattunk meg a szarajevói merénylettel kapcsolatosan az újságcímekből?

4) FORRÓ SZÉK

A merénylőt elfogták és elítélték. Nem sokkal később a börtönben meghalt.

A tanulók (jelentősen eltérő megoldások!) szerepen kívül vagy kihallgató tisztként kérdezhetik a merénylet okairól és körülményeiről a merénylő szerepébe lépő tanárt.

A konvenció alkalmat ad arra, hogy a nem ismert tanulói kérdésekre válaszolva a válaszadó becsméressze a játékba a kívánt információkat. És arra is, hogy a „feltűnő” elhallgatásokkal, kitérőkkel, esetleg szembetűnő „mellébeszélésekkel” bizonyos kérdések felé terelje a résztvevők figyelmét... A tanár felkészülését az 1. sz. melléklet segíti.

5) TÉRKIALAKÍTÁS

Az osztályterem megfelelő mértékű átalakításával előkészítjük a következő munkaforma (gyűlés) fiktív terét.

6) GYŰLÉS a minisztertanácsban

Egész csoportos improvizáció. A tanulók a birodalmi minisztertanács kibővített ülésének résztvevőiként, a téma ismerőiként képnak szerepbe. A tanár gróf Leopold Berchtold birodalmi miniszterelnök szerepébe lép. Az uralkodó távollétében ő irányítja a tanácskozást. A szerepbe lépő tanulók maguk választotta magas rangú katonai vagy politikai vezetők szerepébe lépnek. Szerepükben információs kártyák segítik őket (ld. 2. sz. melléklet). Ezeket az improvizáció megkezdése előtt kihúzzák és magukban értelmezik (néhányszor átolvassák). A játékosoknak a tanácskozás résztvevőiként az a feladatuk, hogy a kártyán olvasható információt mérlegelve állást foglaljanak a hadüzenet, illetve a háború kérdésében. A tanácskozás befejezéseként a miniszterelnök szavazást rendelhet el az uralkodó elé terjesztendő javaslatra vonatkozóan.

Megjegyzés: Ez a munkaszakasz tartalmi szempontból a foglalkozás központi része. A tanítás-tanulási folyamat szempontjából nagyon sok múlik a gyűlés sikerén. Ezért kiemelten fontos, hogy a szerepben dolgozó tanár miként moderálja, hogyan irányítja annak menetét.

A tanulói mellékletben 40 állítás szerepel. Ezekben – a Monarchia Balkán-politikájának szemszögéből nézve – megjelenik a világháborús helyzet összefüggés-rendszerének valamennyi fontos eleme. A tanulók ezek közül egy-egy elemmel találkoznak. Minimális feladatuk az információs kártyán található állítás felolvasása, majd annak megfogalmazása, hogy ez alapján támogatják vagy ellenzik a hadüzenet küldését. Az egymás után elhangzó információk hatására a játékosok döntése várhatóan egyre nehezebb lesz.

A miniszterelnök szerepében a tanár kiegészíthet információkat, rámutathat az ellentmondásokra, ütközetheti az elhangzott álláspontokat, de ha a gyűlés „parázs vitává” alakul, vissza is vonulhat egyszerű levezető elnöki pozícióba. A tanulók a játék egésze során státuszuknak megfelelően „szakértői” szerepből dolgoznak, ami szükség esetén azt is lehetővé teszi, hogy a szerepeket tartva számon kérjük tőlük a szavaikért vállalható felelősséget.

A cédulákról: az óra előkészítése során az információlistát szét kell vágni, hogy a tanulók egyenként húzhassanak közülük. Feltehetően kevés 40 fős osztály van, ezért az első körben várhatóan nem fog el minden cédula. A kimaradó cédulákat vagy kihúzatjuk, így lesznek, akik több információval is bírnak majd, vagy, a távolmaradó meghívottak írásos feljegyzéseiként, a tanár viszi be azokat a gyűlésre.

7) Tanári narráció

A szavazás eredményétől függetlenül a tanár 2-3 mondatban összefoglalja a háború kitörésének közvetlen előzményeit: ultimátum – elutasítás – hadüzenet – hadüzenetek sora. Egy-két mondatban tegyünk említést Tisza István álláspontjáról: ellenezte a háborút, mert felkészületlennek tartotta a Monarchiát és Magyarországot. A döntést követően azonban fegyelmezetten és rideg elszántsággal dolgozott a háborús sikerekért.

8) Propagandagépezet (kis csoportos feladat)

A tanulók feladata, hogy 4-5 fős munkacsoportokban dolgozva találjanak ki 3-5 propagandafogást, amelyekkel sikerülhet feltüzelnéni a tömegek háborús indulatait. A kiscsoportos munkaszakaszt követően az egyes munkacsoportok ismertetik ötleteiket a többieknek.

9) Háború képekben és szavakban – MONTÁZS

Az osztályt két részre osztjuk. Mindkét félből további három-három munkacsoportot alakítunk. A két fél párhuzamosan dolgozik. A csoportok különböző feladatokon dolgoznak.

1. a 8. pontnál összegyűjtött ötletek alapján 3-4 erős hatású – háborúba hívó, a háborút propagáló – felhívó mondatot (jelszót) fogalmaznak;

2. 4-5 tablót készítenek a háború emberi pillanatairól;
3. a csoport kap egy háborús veszteséglistát (3. sz. melléklet): a szöveg és az adatok alapján 4-5 mondatos összefoglalót készítenek a háború veszteségeiről.

A kiscsoportos munkaszakaszt követően a csoportok a montázs szabályainak megfelelően bemutatják egymásnak az elkészült anyagokat.



MELLÉKLETEK

1. sz. melléklet

A sarajevói merénylet előzményei, eseményei és következményei – ahogy a merénylők látták

(A Szarajevó 1919 című írás kivonata – www.freeweb.hu/beluard/index6_12.htm)

I. Eskütétel

Sötét falak, a sarokban két-három szék. A helyiség közepén fekete posztóval letakart asztal, rajta égő gyertya, feszület, tár, gránát. Az asztal mögött fekete csuhás alak áll, a fején kámzsa, két kivágott szemnyílással. A három fiatalember, Trifon Grabez, Gavrilo Princip és Nedjelko Cabrinovic szorosan egymás mellé áll.

– Készüljetek fel az eskütételre!

A jövevények felemelik a fejüket. A sötét alak halálfejes zászlót tereget ki az asztalon. Egy férfihang hal-kan előmondja:

– Ismételjétek utánam! Most, amikor az Egyesülés vagy Halál¹ (ismert nevén a Fekete Kéz – *A szerző*) szervezete tagjává fogad, esküszöm a napra, amely melegít, a földre, amely éltet, a mindenható Istenre, őseim vérére, esküszöm a becsületemre és a tulajdon életemre, hogy ettől a pillanattól kezdve mindhalálíg hűséggel szolgálom ezt a szervezetet és mindenkor kész vagyok rá, hogy meghozzak érte bármilyen áldozatot. Becsületemre és életemre esküszöm, hogy minden parancsát feltétel nélkül teljesítem. Ítéljen fölöttem az Isten és társaim, ha ezt az eskümet tudatosan vagy akaratlanul megszegem...

– Készek vagytok teljesíteni a rátok bízott megtisztelő feladatot? – kérdi a szertartás vezetője.

– Készek vagyunk! – válaszolják szinte egyszerre.

Az álarcos ember felnyit egy „méreg” feliratú kis edényt, és mindegyiküknek átnyújt egy kapszulát.

– Ez ciánkáli – mondja magyarázatul. – Azonnal hat, fájdalom nélkül. Lenyeled és többé nem tudsz semmiről. Csak a halottak tudnak hallgatni. Egyesülés vagy halál!

Szentséggként veszik át kezéből a mérget és viszonozzák a köszöntést. – Egyesülés vagy halál!

Aztán kilépnek az éjszakába és egyszerre magukra maradnak. Gavrilo Princip, Trifko Grabez és Nedjelko Cabrinovic, éppen az imént tettek ünnepélyes esküt, hogy meggyilkolják az osztrák-magyar trónörökös, Ferenc Ferdinánd főherceget.

II. Előkészületek

A merénylők első állomása azon a hosszú úton, amely a tervtől a megvalósításig vezetett, a topcideri katonai kiképző tábor volt. Ápisz parancsot adott Tankosic őrnagynak, az pedig elrendelte, hogy Princip, Grabez és Cabrinovic tanulják meg a pisztolylövést, a bombák kezelését és a pontos gránátdobást.

Május huszonhetedikén a három merénylő már ismét Belgrádban van, ahol utazásuk előestéjén Ciganovic a Zöld Koszorúhoz címzett vendéglő előtt hat gránátot és négy revolvert ad át nekik, valamint minden revolverhez hét-hét töltényt. Grabez és Princip azután Princip szobájába ment és a fegyvereket az ágyba, a párna alá rejtették. Másnap reggel mindhárman hajóra szálltak és elindultak Szabácsba.

Ápisz szervezetének feladata volt, hogy a merénylőket átcsempéssze a határon, de az országon át való fel-tűnésmentes utazásukat is lehetővé kellett tenni. A határ menti Szabácsban a 137-es számú embernek, Rade Popovic határőr kapitánynak, Ápisz ezredes hírszerző tisztjének kellett róluk gondoskodnia.

¹ A szervezet vezetője Ápisz, vagyis Dragutin Dimitrijevic, szerb katonatiszt, terrorakciók szervezője és végrehajtója, az Egyesülés vagy Halál nevű szervezet egyik alapítója, kapcsolatban áll magas rangú katonai és politikai vezetőkkel.

Délután négy tájban érkeztek meg, de a kapitányt (némelyek szerint őrnagyot) csak este találták meg az Amerika nevű fogadóban, a kártyázók között. Átadták neki a megbeszélte jelzésű lapokat, megháltak az Amerika fogadóban, fegyvereiket éjjelre a kályhába rejtve, amelyben természetesen nem fűtöttek, s reggel átvitték őket Loznicába, ahonnan indulva át kellett lépniük a határt.

Loznicában már várta őket Prvanovic határőrtiszt, aki azt tanácsolta, hogy váljanak külön, és segítségükre volt a határ átlépésében. Mint valami stafétabotot, úgy adták át őket éjjel egymásnak az összekötők, így aztán reggelre már boszniai területen voltak, messze maguk mögött hagyva a veszedelmes határt. Felültek a paraszt Stepanovic szekereire, fegyvereiket a bakülés alá rejtették, s rendben megérkeztek Tuzlába.

A szervezet itt is biztos rejtékhelyről gondoskodott számukra. Misko Jovanovic negyvenéves, huszárbajuszos férfiú, egyike a helybeli „arisztokráciának”, a városi bank igazgatósági tagja, több egyesület elnöke, legkevesebb négyszázezer van a bankkontóján, s az övé Tuzla első mozija.

Kora reggel megállt a háza előtt a szekér, a paraszt kirángatta Jovanovicot az ágyból, kirakta a fegyvereket a konyhaasztalra és közölte vele, hogy a fegyverek tulajdonosai reggel kilenckor várni fogják a Szerb Olvasóteremben.

Miután az így megbeszélte találkozás megtörtént, a merénylők Jovanovic házába mentek és megvitatták, hogyan juttassák el a fegyvereket Szarajevóba. A moztulajdonosnak nem volt nagy kedve a fegyverrejtegetéshez, de nem maradt más választása, meg kellett őriznie a veszedelmes rakományt, amíg sikerül biztonságos módon a rendeltetési helyére juttatni. Több mint valószínű volt ugyanis, hogy Ferenc Ferdinánd főherceg látogatása előtt a város határán a csendőrség általános személymotosztást tart.

Jovanovic félt bármit is kezdeni, így aztán megegyeztek, hogy a fegyvereket pár nap múlva az összekötő veszi át. Egy nyitott skatulya Stefanija cigarettával fogja magát igazolni. Jovanovic egy dobozba rejtette a muníciót, átkötötte madzaggal, s az ebédlőszekrény egyik fiókjába dugta.

Közben a merénylők már Szarajevóban voltak. Princip értesítette Ilic tanítót a fegyverek hollétéről, megszállt nála az Oprkanj utca 3. alatt, sőt még rendőrileg is bejelentkezett, azután elküldte őt Tuzlába. Ilic csak június 14-én állított be Jovanovichoz, de a fegyvereket nem vitte el. Rábeszélte a tiszteleltre méltó moztulajdonost, hogy a biztonság kedvéért egészen Dobojsig szállítsa el őket ő maga. Elvégre nincs az a csendőr, aki egy köztiszteltben álló és vagyonos vállalkozót meg merne motozni.

Jovanovic beleegyezett. Felült a reggeli vonatra, megérkezett Dobojsba, ahol Ilicnek várnia kellett volna rá, de mivel a tanító sokáig nem jött, maga vitte el a pisztolyokat és bombákat rejtő dobozt Vuk Jaksic szabóhoz. Utána még egy ideig a városban őgylgett, s mert a fiatalembert sehol sem találta, kiballagott az állomásra, hogy hazautazzon. Ott végre találkozott Ilicsel, s odasúgta neki, hol találja a fegyvereket.

Ilic átvette a dobozt, s visszautazott Szarajevóba, de már az Ali pasa hídnál kiszállt, megvárta az ilidzai helyiérdekűt, és szerencsésen hazaért. A muníciót az alá az ágy alá rejtette, amelyben Princip aludt. Ilic az akció helybeli vezetője volt, neki mint fő szervezőnek a háttérben kellett volna maradnia, megbocsáthatatlan hiba volt tehát, hogy a merénylőt a saját házában szállásolta el.

A merénylőknek még csaknem két hetet kellett várniuk, míg a napjuk elérkezett. Közben megtudják, hogy Péter király lemondott fia, Sándor főherceg javára, kétségek közt gyötrődnek, vajon az ilyen nagy horderejű esemény nem lesz-e befolyással a tervükre, egyre idegesebbek, nem bírnak aludni izgalmaikban, várják, nem jön-e Belgrádból új utasítás. De nem. Minden marad a régiben.

III. A merénylet

1914. június 28-án Szarajevóban rajtuk kívül még hárman állnak készen az akcióra, azok, akiket eredetileg a Potiorek elleni támadással bíztak meg, Mehmedbasic, Cubrilovic és Popovic. Ilicsel együtt egy száz méter hosszú útszakaszon hét felfegyverzett merénylőnek kell állnia. Ferenc Ferdinánd főherceg mindenre elszánt lövészek sorfalán fog áthaladni. Nincs tehát semmi esélye.

Huszonnyolcadikán reggel, Szent Vitus napján, a merénylők még egyszer találkoztak a Vlajnicucukrászdában. Ilic ismét hangsúlyozta az akció jelentőségét, utalt a körülmények végzetes találkozására, éppen Vitus napkor ölik meg Ferdinándot, annak az ünnepségnak napján, amelyet évszázadok óta először tarthatnak meg ismét az immár felszabadított Rigómezőn². Ezután az asztal alatt átnyújtotta Grabeznak a

² A törökök Murad szultán vezetése alatt 1389. június 28-án a rigómezei csatában legyőzték a szerb sereget. A szerbek vezére, Lazar elesett, de a győzelmet a török szultán sem élte túl. Az ütközet előtt vagy talán a csata közben Milos Obilic szerb dalia behatolt a török táborba, belopózott a szultán sátrába és kardjával keresztüldöfte az ellenséget. Hőssé lett, zsarnokölővé. A kegyetlen elnyomás évszázadaiban (a török hódoltság kerek ötszáz évig tartott) az esemény mítosszá, (Szent Vitus napja, Vidov dan pedig a szerb hazafiak kettős emléknapjává vált), ezen a napon emlékeztek meg szabadságuk elvesztésének évfordulójáról, felszítva

bombát, a többieknek pedig a fegyvereket, és kiosztotta a feladatokat. Egymás után elfoglalták Apel rakparti őrhelyüket. A trónörökösnek és kíséretének ugyanis kétszer egymás után végig kellett haladnia a rakparton, szükség esetén tehát megismételheték a támadást.

(...)

A gépkocsisor elhalad az új kaszárnya és a leányiskola épülete előtt. A főherceg köszönti az ablakokban állókat, s nem sejtí, hogy a szemközti gyalogjárón dobásra kész gránáttal várja Mehmedbasic és Cubrilovic. Később egyikük sem tudta magyarázatot adni annak, miért nem mertek támadni. Ilic szemben velük, valamivel távolabb állt. Mikor megállapította, hogy mind a két összeesküvő csödöt mondott, kibiztosította a pisztolyát, és az elhaladó kocsis után eredt. De elkésett a lövésével. Közben, tíz óra tíz perckor egy fekete kalapos fiatalember megkérdezte a szolgálatot teljesítő rendőrtől, melyik autóban ül Ferenc Ferdinánd, meghallgatta a választ, jól megnézte a kocsisort, és elhajította a kézigránátját.

Cabrinovic pontosan célzott, úgy, ahogy a topcideri katonai kiképző táborban megtanították. A gránát azonban a kabriolet lehajtott fedelére esett, ott maradt, nem robbant fel. A főherceg meglátta a repülő tárgyat, s a kibiztosított bombát nagy lélekjelenléttel a földre hajította. Sojka sofőr ugyancsak észrevette a támadót, s gázt adott. A főherceg kocsija kijutott a gránát hatósugarából, a robbanás néhány másodperccel később következett be. Az utánuk következő autót érte. A merénylő a folyót szegélyező falon át a hat méter mélységű, kiszáradt folyómederbe vetette magát, és igyekezett elmenekülni üldözői elől.

(...)

Princip talán mindössze száz-százötven méternyire állt a robbanás színhelyétől. Mindenekelőtt sajnálkozva állapította meg, hogy Ferenc Ferdinándnak semmi baja sem történt, de nem jutott eszébe, hogy tüzeljen a veszteglő kocsira. Ehelyett a folyóhoz szaladt, s nézte, hogyan üldözik a rendőrök Cabrinovicot. Mikor látta, hogy elfogták, megértette, hogy esküje ellenére nem harapta el a méreggel tett ampullát, felbőszült. Elhatározta, hogy lelövi társát, nehogy vallhasson. Nekiiramodott a folyó irányában, kibiztosította a zsebében a pisztolyt, de nem sikerült a szökevényt pisztolyvégre kapnia. Így aztán újra visszafutott, elrejtőzött egy borkereskedés hirdetőablaja mögé, s várta, mi történik. A rendőrök közben letartóztattak mindenkit, aki csak a legkevésbé is gyanús volt, s a kezük ügyébe került.

(...)

Pontosan 10 óra 45 perckor a főherceg és felesége elhagyták a szarajevói városházát, és beültek a készen álló gépkocsiba. Most is harmadik volt a kocsisorban, mint előzőleg. Harrach alezredes ezúttal a biztonság kedvéért a felhágóra állt. Úgy gondolta, ha kell, saját testével fedezi a trónörököszt az esetleges újabb támadás elől.

Az autók újra végighaladtak az Apel rakpart fala mentén, amelyen Cabrinovic átvette magát. A sofőrök teljes gázzal mentek. A Ferenc József utcából az útkereszteződéshez érve, az első autó az eredeti terv szerint jobbra fordult be, tehát nem a kórház felé, a sofőrrel ugyanis senki sem közölte a programváltozást. A polgármester és a rendőrfőnök kocsija természetesen utána. Sojka sofőr már szintén készült befordulni, de Potiorek kormányzó rákiáltott:

– Hová megy? Tovább, egyenesen a rakparton!

Sojka lefékezett, s megállt a járda mellett, éppen a borkereskedés előtt. Fordult. Ekkor a nézők közül egy alacsony, hosszú hajú fiatalember ugrott elő, a kezében revolver villant. A közelében álló rendőr meglátta, ki akarta ütni a fegyvert a kezéből, de a tolongó tömeg megakadályozta ebben.

Lövések csattantak. Gavrilo Princip mindössze egy-két lépésnyire állt az osztrák-magyar trónörökösztől. Nem hibázhatott.

Principet a véletlen segítette. Amikor látta, hogy a csendőrök elvezették Cabrinovicot, s hogy a többi merénylő szétszaladt, behúzódott a plakátokkal teleragasztott reklámtábla mögé és nem tudta, hogy mitévő legyen. Élete legnagyobb csalódását élte át. A nagy terv nem sikerült. Aztán a gyalogjáró felől hangok hallatszottak, hogy a menet újra közeledik. Gavrilo Princip kikémlt, megpillantotta az első két kocsit, kifutott, éppen akkor haladt el mellette a harmadik, s benne egy parádés egyenruhát viselő, férfi fején tollbokrétás tábornoki főveggel. A merénylő tudatára ébredt az egyedülálló alkalomnak. A trónörökös kocsija megállt és kezdett megfordulni, éppen azon a helyen, ahol Princip a járda széléig furakodott. Kihúzta hát a revolverét és tüzelt.

a bosszúállás kötelességének érzését, és ekkor ünnepelték a hős merénylőt. Ötszázhuszonöt évvel később, június 28-án, Szent Vitus napján követték el a szarajevói merényletet.

IV. Elfogatás, kihallgatás, börtön

A rendőrügynököt, aki elsőnek vetette magát a támadóra, Smail Spahovicnak hívták. A bírósági tárgyaláson ezt mondta jegyzőkönyvbe: „Vagy tizlépésnyire álltam a merénylőtől. A kapott parancs szerint a nézőket kellett figyelnem, nem az autómobil. Egyszerre csak revolverlövést hallottam. Balra nézek, nem látok semmit, nézek jobbra, akkor dörrent a második lövés. Először lekuporodtam, majd felugorva elkaptam a támadó kezét. Ekkor azonban valaki ököllel gyomromra vágott, Princip pedig a pisztoly agyával hatalmas ütést mért a fejemre. Megláttam Pusrát. A támadót a karjánál fogva tartottam. Néhány tiszt karddal Principe támadt, nem tudtam őt kihozni közülük. Aztán odaugrott a segítségemre a szakaszvezető.”

A tiszték ököllel, karddal, rúgásokkal rontottak a merénylőre. Princip igyekezett a halántékához emelni a pisztolyát, de sikertelenül. El volt szánva rá, hogy esküjéhez híven nem kerül élve rendőrkézre, szájába vette hát a mérget rejtő kapszulát és elharapta. Csakhogy a ciánkáli már elbomlott, Princip nem halt meg, csupán erős gyomorgörcs fogta el. Így vitték a rendőrpáncsnokságra, szörnyű állapotban, agyba-főbe verve, összekaszabolva, teljesen kimerülten a folytonos hányástól, de élve. Azonnal megbilincseltek. Cabrinovic már a szomszédos cellában ült.

(...)

A merénylők pere már október tizenkettedikén elkezdődött a hadosztálybíróság nagytermében, a katonai fogházban. Huszonöt vádlott felett ítélezett Bogdara Naumovic és Mayer-Hoffmann, az esküdtszék elnöke Luigi von Curinaldi volt. A vádlottak egyike sem töltötte még be huszadik életévét, sőt Grabez és Popovic csupán tizennyolc, Cabrinovic pedig mindössze tizenhét éves volt.

Mindnyájan elkerülhetetlenül szükségesnek vallották a merényletet, forradalmárnak mondták magukat, s nem tagadták Ausztria iránti gyűlöletüket. Hangoztatták, hogy céljuk az osztrák-magyar elnyomás alatt sínylődő valamennyi szláv nemzet felszabadítása volt. Ferenc Ferdinándnak az életével kellett fizetnie mindazért a gazságért, amit Ausztria Boszniában és Hercegovinában elkövetett.

Október huszonnyolcadikán a bíróság kimondta az ítéletet. Tekintettel arra, hogy húsz éven aluli vádlottakat nem ítélték halálra, Princip, Grabez és Cabrinovic húsz-húsz év fegyházat kapott, Danilo Ilicet, Veljko Cubrilovicot, Nedjo Kerovicot, a mozitulajdonos Misko Jovanovicot és Jakov Milovicot azonban kötél általi halálra ítélték. Kerovic és Milovic a császártól később kegyelmet kapott, a többieket felakasztották.

2. sz. melléklet

Jegyzetek a Monarchia Balkán-politikájához

1. A XIX. században a Monarchia kiszorult Itáliából és a német egységből. Az aktív nagyhatalmi politika egyetlen színtere a Balkán maradt.
2. A Monarchia a Balkánt hagyományosan saját érdekszférájának tekinti.
3. A Balkán fontos mint piac, presztízs és stratégiai pont – kijárat a tengerre.
4. A Balkán ütközőpont: Monarchia – Oroszország – Olaszország – Nemzetállamok – Anglia (szorosok – Földközi-tenger)
5. A Balkán nyugalmát a Török Birodalom léte szavatolja.
6. A Balkánon erősödnek a nemzeti mozgalmak. Ez veszélyezteti Törökország létét.
7. A Török Birodalom a Monarchia természetes szövetségese lehet a balkáni nemzetállamokkal szemben.
8. Törökország Európa beteg embere. Külpolitikájába mindenki beleavatkozik, akinek érdeke fűződik a térséghez.
9. A balkáni népek természetes szövetségesei egymásnak a Török Birodalommal szemben.
10. A formálódóban lévő nemzetállamok határai vitatottak. A középkori történelmi határok és az etnikai határok nem esnek egybe.
11. Szerbia és Bulgária, a balkáni nemzetállamok két legerősebbike csak egymás rovására terjeszkedhet.
12. Bulgária – és a Kelet-Balkán – nem tartozik a Monarchia érdekszférájába, Szerbia – és a Nyugat-Balkán – igen.
13. Bulgária a Monarchia természetes szövetségese lehet Szerbiával szemben.
14. A Török Birodalom és Bulgária egymás ellenfelei.
15. A Monarchia mellett a Balkánon leginkább érdekelt másik nagyhatalom Oroszország.
16. A Balkán-kérdés már eddig is sok súrlódáshoz vezetett a Monarchia és Oroszország között. A kérdésben két politikai álláspont küzd egymással: a status quo politikája és az érdekszféra-politika.

17. A status quo-politika defenzív jellegű, nem képes befolyásolni a változásokat, csak nézi, mi történik. A változásokat csak aktív érdekszféra-politikával lehet a Monarchia számára kedvező irányban befolyásolni.
18. Az érdekszféra-politika csak az Oroszországgal való együttműködésen alapulhat. A két ország közötti viszonyban azonban nagy sebet ejtett az 1906-os annexiós válság.
19. Az annexiós válság idején Oroszország sérelmezte, hogy a Monarchia bekebelezte Bosznia-Hercegovinát, mert felfogásuk szerint cserében nekik is kapniuk kellett volna valamit.
20. Bosznia-Hercegovina 1878 óta a Monarchia katonai igazgatása alatt állt.
21. Bosznia-Hercegovina történelmileg a Magyar Királyság része. Egészen a török időkig az volt.
22. Oroszország minden áron a Boszporusz és Dardanellák szorosait akarja, hogy szabad kijárása legyen a Földközi-tengerre.
23. Oroszország a szorosok miatt a Török Birodalom gyengítésében érdekelt.
24. Angliának nem érdeke, hogy Oroszország megszerezze a szorosokat, mert akkor elvághatja a szigetországot a keleti irányú gyarmati és kereskedelmi kapcsolataitól.
25. Anglia és Oroszország 1907-ben katonai-politikai szövetséget kötöttek. Jó közöttük az együttműködés. Az angolok hagyományos oroszellenességére már nem lehet számítani.
26. Nem csak Anglia és Oroszország között van szövetség. Németország gyarmati hódításai miatt az angolok és a franciák is szövetségre léptek, Oroszország és Franciaország pedig már jó ideje szövetségi politikát folytat.
27. Az orosz-angol-francia antant szövetség kölcsönös segítségnyújtást ígér, bármelyik fél keveredne háborúba.
28. Egy nemzetközi konfliktusban a Monarchia nincs egyedül. A Hármasszövetség révén számíthatunk Németország és Olaszország segítségére.
29. Olaszországra nem számíthatunk. Az olaszok balkáni ambíciói miatt ütköznek az érdekeink.
30. A Hármasszövetség immár 30 éve alatt Németország többször is jelezte, hogy nem kíván a balkáni helyzet miatt fegyveres konfliktusba keveredni Oroszországgal. Bismarck megmondta: a Balkán nem éri meg egy pomerániai gránátos csontjait.
31. Németországnak is érdeke Oroszország gyengítése. Az utóbbi években, amióta Németország vasutat épít a Balkánon át Bagdadig, feszültté vált a német-orosz viszony. Németországnak már nem közömbös Törökország sorsa. Sok pénze fekszik benne.
32. Oroszországnak nem fűződik közvetlen érdeke a Nyugat-Balkánhoz. Nem fog beavatkozni egy Szerbia elleni helyi háborúba.
33. Ha Oroszország mégis hadat üzen, akkor az antant szerződésének értelmében Franciaország és Anglia is beavatkozik a konfliktusba. És ez világháborút jelent.
34. Németország évek óta készülődik a nagy háborúra. Ha ki kell robbannia, most robbanjon, amikor Németország erősebb, mint az ellenfelei.
35. A Monarchia – és benne Magyarország – nincs felkészülve a háborúra. Sem gazdaságilag, sem katonailag nem vagyunk elég erősek.
36. Szerb merénylők meggyilkolták az osztrák trónörökösöt a Monarchia területén. A Monarchia felháborodását és a bűnösök felkutatására irányuló követelések jogosságát mindenkinek el kell ismernie.
37. Ha Szerbia nem segíti a bűnösök felkutatását, szembe kell néznie a következményekkel. Ha ebben a kérdésben nem leszünk elszántak, többé senki nem fogja tisztelni a Monarchiát.
38. Ha nem leszünk kellően következetesek és elszántak, akár a fegyveres konfliktus vállalásában is, ezt mindenki a Monarchia gyengeségeként fogja értékelni.
39. Ha most nem mutatunk kellő erőt, akkor eztán minden kis konfliktusban számíthatunk az alávetett népelemek lázongására.
40. A háborús konfliktus vállalásának feladása a Monarchia végét jelentheti.

3. sz. melléklet

A háború veszteségei

„A több mint 52 hónapig tartó öldöklés során elpusztult 8.538.000 katona. Ennyi volt az első világháború magyar és szerb, német és orosz, francia, angol, olasz, román, cseh, szlovák és ki tudja még hány nemzet áldozatainak száma. S ebben a nyolc és fél millióban még nincsenek benne a háború sebesültjei, akik karjukat, lábukat veszítették, akiket megvakított a gáz, akik megsiketültek a légnyomástól, akiket idegsokk rángatott egy életen keresztül. És nincsenek benne a hadifoglyok milliói, akik még jóval a fegyverszünet után is táborokban kínlódtak. De nem esett még szó a polgári lakosság szenvedéséről sem: a nélkülo-

zésről. Az asszonyokról, a gyerekekről, az öregekről, akik éhezéstől legyöngülve járványok áldozatai lettek.

Bár sok számítás készült, pontosan talán még senki sem számította ki a háború okozta anyagi kár értékét: az elpusztult épületek: gyárak, vasúti berendezések, kórházak, iskolák, a lerombolt lakóházak és megsemmisített műkincsek értékét és a milliós hadseregek felfegyverzésének roppant költségeit.”

Gondos Ernő: Az első világháború

Az első világháború embervesztesége

Hadviselő államok	A mozgósított katonák létszáma	Elesett, meghalt	Megsebesült, fogságba esett, eltűnt	Mozgósított erők összeszvesztése %-ban
Antant hatalmak				
Oroszország	12 000 000	1 700 000	7 450 000	76,3
Franciaország	8 410 000	1 357 000	4 803 000	73,3
Nagy-Britannia	8 904 000	908 371	2 281 864	35,8
Olaszország	5 615 000	650 000	1 547 000	39,1
USA	4 355 000	126 000	238 800	8,2
Japán	800 000	300	910	0,2
Románia	750 000	335 706	200 000	71,4
Szerbia	707 343	45 000	286 106	46,8
Belgium	267 000	13 716	79 345	34,9
Görögország	230 000	5 000	22 000	11,7
Portugália	100 000	7 222	26 069	33,3
Montenegró	50 000	3 000	17 000	40,0
Összesen	42 188 810	5 152 115	16 952 094	52,3
Központi hatalmak				
Németország	11 000 000	1 773 700	5 368 858	64,9
Ausztria-Magyarország	7 800 00	1 200 000	5 820 000	90,0
ebből Magyarország	3 800 000	661 000	1 477 000	56,0
Törökország	2 850 000	325 000	650 000	34,2
Bulgária	1 200 000	87 500	179 914	22,2
Összesen	22 850 000	3 386 200	12 018 277	67,4
Antant + Központi hat.	65 038 810	8 538 315	28 970 371	57,6

